

TYÖTTÖMYYDEN VAIKUTUKSET KÖYHYYTEEN

Nykyhallituksen esittämät kirjaukset / leikkaukset sosiaaliturvaan ja niiden vaikutukset ihmisten/työttömien elämään

Esitys Sosiaalifoorumissa 2.9.2023

Jukka Haapakoski, Työttömien keskusjärjestö ry, www.tyottomat.fi

Facebook: Työttömien Keskusjärjestö ry

"Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli vuonna 2021 jo lähes 900 000 henkilöä, 16,3 prosenttia kotitalousväestöstä. Määrä oli kasvanut 117 000 henkilöllä edellisvuodesta. Tätä tilannetta elinkustannusten nousu heikensi edelleen vuonna 2022 – ja tähän tilanteeseen ehdotetaan nyt laajoja sosiaaliturvan leikkauksia."

<https://www.eapn.fi/hallitusohjelman-ehdotukset-lisaavat-koyhytta-ja-vaarantavat-yha-useamman-ihmisarvoisen-elaman-edellytykset/>

*" Euroopassa köyhyysrajana käytetään yleisesti **pienituloisuuden perustuvaa määritelmää**, mikä on 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Mediaanitulo tarkoittaa keskimmäistä tuloa, kun kaikkien kotitalouksien tulot laitetaan suuruusjärjestyksessä jonoon. Eli kun kotitaloudella on käytettävissään alle 60 % väestön keskimääräisestä käytettävissä olevasta tulosta, se on määritelmällisesti köyhä."*

<https://www.eapn.fi/koyhyys/koyhyiden-mittaamisesta/>

Työttömyydellä ja köyhyydellä on kohtalonyhteys

- Taludellinen tilanne/toimeentulo
- Terveys
- Sosiaalinen tilanne/osallisuus
- Toiminnalliset mahdollisuudet/yhteiskunnan palvelut

Taludellinen tilanne:

-Työmarkkinatuki (www.kela.fi)

*"Ilman korotuksia työttömyysetuuden määrä on keskimäärin **800,02 e/kk** (21,5 x 37,21 e). Maksat veroa työttömyysetuudesta (20 % lähtökohtaisesti)."*

-Peruspäiväraha (www.kela.fi)

*"Ilman korotuksia työttömyysetuuden määrä on keskimäärin **800,02 e/kk** (21,5 x 37,21 e). Maksat veroa työttömyysetuudesta (20 % lähtökohtaisesti)."*

-Ansiosidonnainen päiväraha www.tyj.fi

"Ansiopäivärahalla on perusosa, ansio-osa ja korotukset

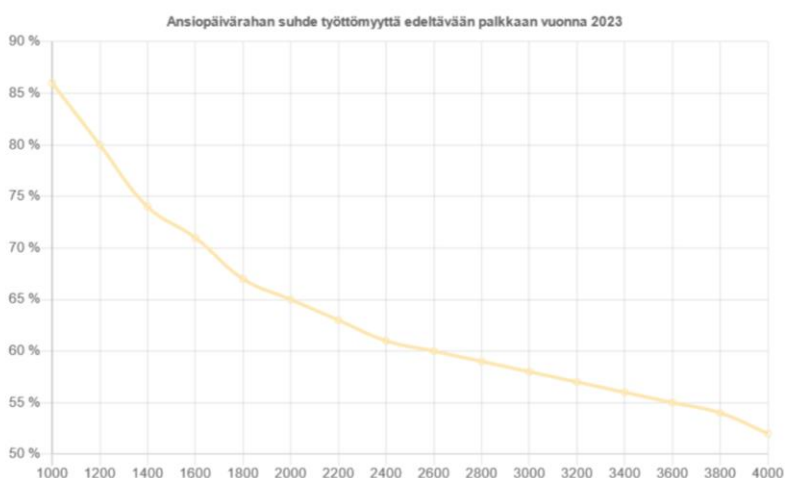
Ansiopäivärahan perusosa on 37,21 € päivässä. Tämä päivärahan osa ei riipu työttömyyttä edeltäneestä palkastasi ja täysi päiväraha on aina vähintään perusosan suuruinen.

Perusosaan lisätään ansio-osa, jonka suuruus riippuu palkastasi. Ansio-osa on 45 % päiväpalkkasi ja perusosan erotuksesta. Jos kuukausipalkkasi on korkeampi kuin 3 534,95 €, ansio-osa on ylimenevältä palkanosalta 20 %.”

”Ansiopäivärahan saajat ovat valtaosin pieni- ja keskituloisia.

Työttömyyttä edeltävä palkka oli vuonna 2022 useimmin 2 000–2 500 euroa kuukaudessa.

16 % ansiopäivärahan saajista on ansainnut ennen työttömyyttä yli 3500 euroa kuukaudessa. Vain 4,5 % saajista ansaitsi yli 5000 euroa.”

HUOM. Työttömyysetuudet ovat veronalaista tuloa, eli niistä pitää maksaa veroa. Kela käyttää automaattisesti veroprosenttina 20.

”Palkkaa ja etuuksia verotetaan eri tavalla. Vaikka työttömyysetuus on pienempi kuin palkka, ennakonpidätysprosentti ei välttämättä pienene. Tämä johtuu siitä, että työttömyysetuudesta ei voi tehdä verotuksessa samoja vähennyksiä kuin palkkatulosta.”

Työttömyysetuuksiin liittyy vielä toistaiseksi lapsilisiä. Esim. työmarkkinatuki:

Työttömyysetuutta korotetaan, jos huollettavanasi on alle 18-vuotiaita lapsia.

Työmarkkinatuen lapsikorotus

Lapsien lukumäärä	Euroa päivässä
Yksi lapsi	7,01
Kaksi lasta	10,29
Kolme lasta tai enemmän	13,26

"Asumistuki voi olla korkeintaan 80 % asumismenoistasi. Asumistukea ei makseta kaikista asumismenoista, vaan eri asumismuodoille on määritelty hyväksyttävät asumismenot. Tukea voi saada esimerkiksi vuokraan tai vastikkeeseen."

-Toimeentulotuki

"Perusosa on kiinteä summa niistä menoista, jotka on tarkoitettu jokapäiväisen elämän välttämättömiin menoihin (esim. ruoka ja vaatteet). Jokaiselle perheenjäsenelle huomioidaan laskelmassa menoeränä oma perusosansa.

Vuonna 2023 perusosan määrä yksin asuvalle on 555,11 e/kk."

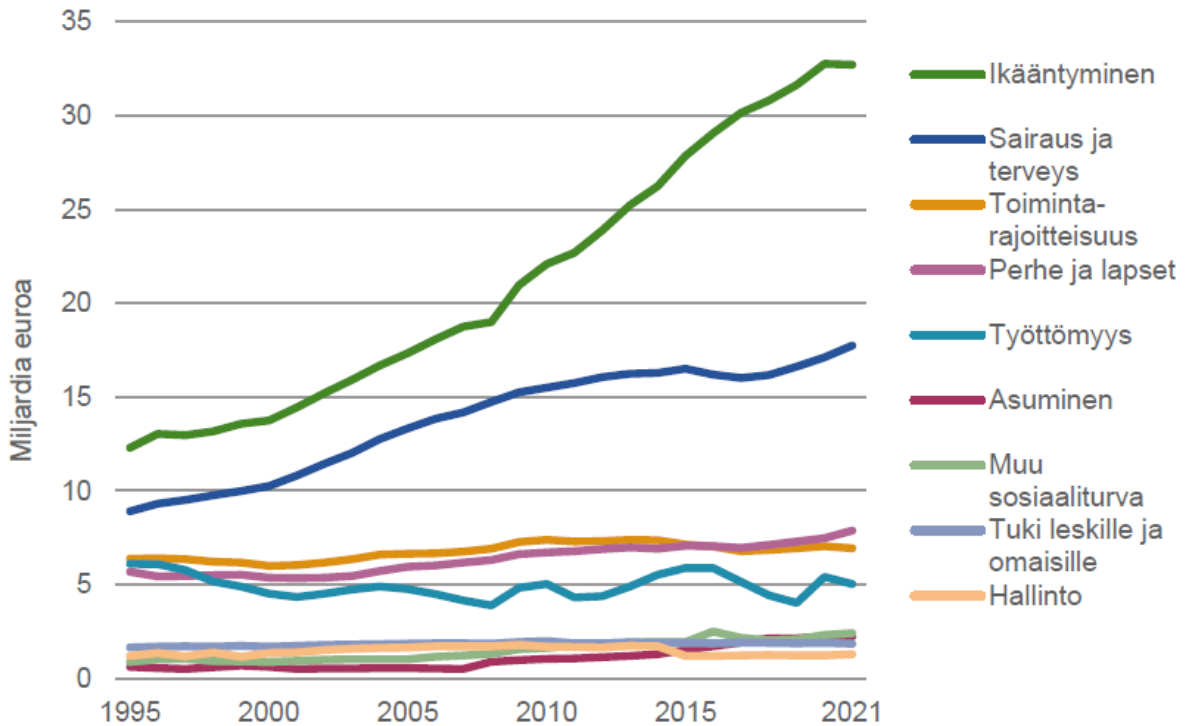
Toimeentulotuessa huomioidaan muut tulot ja tuet. Lisäksi toimeentulotukeen liittyy paljon muuta ehdollisuutta mm. omaisuutta syynätään.

-Täydentävä toimeentulotuki

"Täydentävää toimeentulotukea myönnetään erityismenoihin, joita voivat olla esimerkiksi henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvia, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkittuja menoja. Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulon saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Tukea voidaan myöntää myös tilanteessa, jossa hakija ei muutoin olisi toimeentulotukeen oikeutettu, mikäli ennaltaehkäisevän tuen myöntämisellä voidaan ehkäistä pitkäaikaisen toimeentulotukiasiakkuuden syntyminen." www.suomi.fi

Kuvio 1. Sosiaaliturvan menot pääryhmittäin vuosina 1995–2021 vuoden 2021 hinnoin

Lähde: THL, Tilastoraportti 21/2023

” Työttömyyteen kohdistui viisi miljardia euroa sosiaaliturvan menoista. Menot olivat 6,4 prosenttia sosiaaliturvan kokonaismenoista. Työttömyysmenot laskivat reaalisesti noin seitsemän prosenttia edellisvuodesta. Menoista 4,7 miljardia euroa oli toimeentulo-turvaa ja palveluiden menoja oli 0,4 miljardia euroa. Menojen lasku kohdistui toimeentulo-turvaan (-8,7 %) ja palveluiden menot kasvoivat noin 16 prosenttia edellisvuodesta. (Liite-taulukot 2, 3, 4, 5a, 5b, 10, kuvio 8.) Muutosten taustalla vaikuttivat edelleen koronaepidemian vuoksi säädetyt väliaikaiset lait, joilla työttömyysturvaa laajennettiin ja tasoa parannettiin. (ks. Laatuseloste, vuoden 2021 tilastossa huomioitavaa). Työttömiä oli vuonna 2021 keskimäärin 212 000 (2020: keskimäärin 213 000, 2019: keski-määrin 184 000). Vuonna 2021 työttömyysaste oli keskimäärin 7,7 prosenttia (7,8 prosenttia vuonna 2020, 6,7 prosenttia vuonna 2019)”

Väestö muuttujina Sukupuoli, Pääasiallinen toiminta, Vuosi ja Tiedot

2021

Väestö 31.12.

Yhteensä	
Yhteensä	5 548 241
Työvoima	2 648 166
Työlliset	2 377 126

Väestö muuttujina Sukupuoli, Pääasiallinen toiminta, Vuosi ja Tiedot

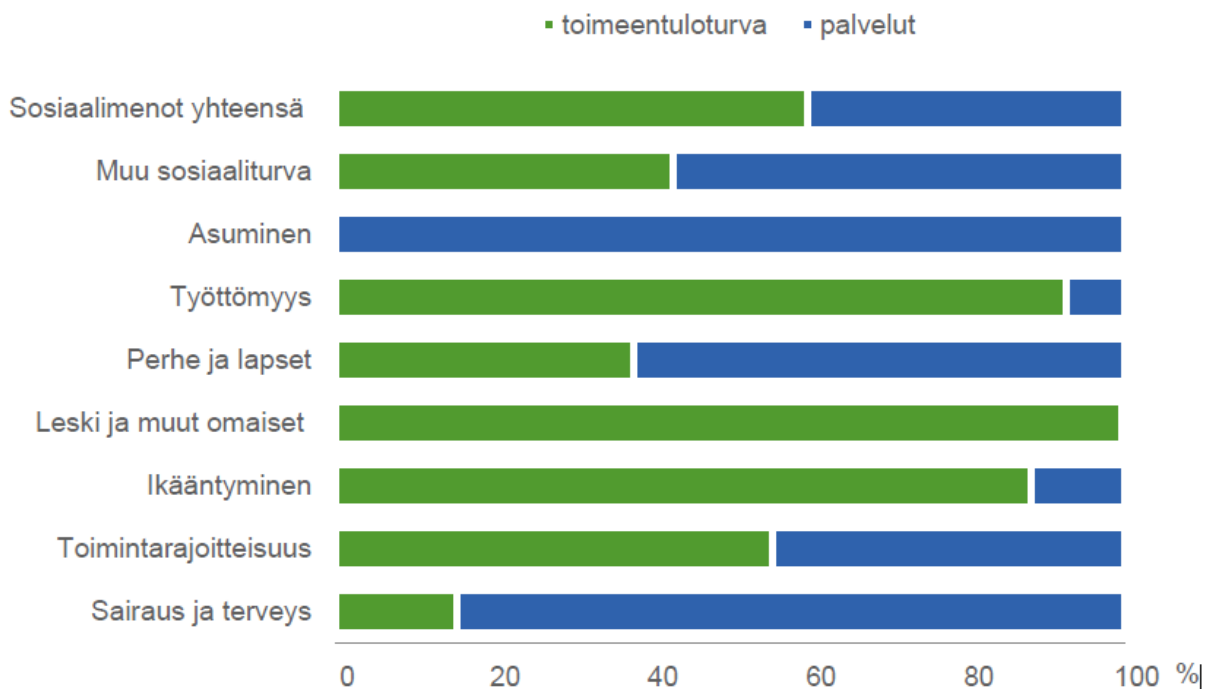
2021

Väestö 31.12.

Työttömät	271 040
Työvoiman ulkopuolella olevat	2 900 075
0-14 -vuotiaat	851 794
Opiskelijat, koululaiset	422 861
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	7 342
Eläkeläiset	1 444 502
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	173 576

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115c.px/table/tableViewLayout1/

Kuvio 3. Sosiaaliturvan menojen jakautuminen pääryhmittäin vuonna 2021, %

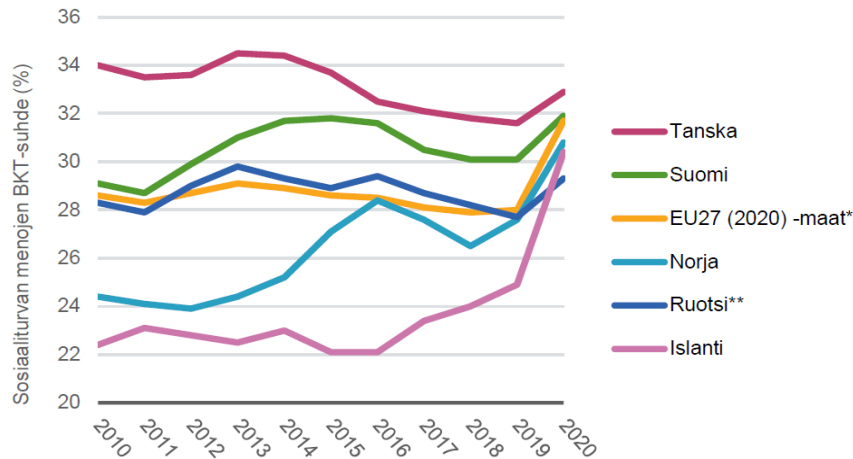

Lähde: THL, Tilastoraportti 21/2023

-Työttömyysturvamenot ovat pääosin toimeentulon turvaamiseen liittyviä menoja. Suomessa käytetään suhteessa passiivimenoihin vähän rahaa palveluihin, joilla työttömiä tuetaan takaisin työelämään. Muissa pohjoismaissa näihin työllisyyttä edistäviin palveluihin käytetään enemmän varoja.

Suomalaiset sosiaaliturvan menot suhteessa muihin maihin:

Kuvio 14. Sosiaaliturvan menojen BKT-suhde EU:ssa ja Pohjoismaissa vuosina 2010–2020, %

Lähde: Eurostat, Sosiaalisen suojelun tietokantapöytäkirja [11.4.2023] (*) EU 27 -maiden menot vuosilta 2016–2020 ovat ennakkotietoja. (**) Ruotsin menot vuodelta 2020 ovat ennakkotieto.

Mitä muutoksia työttömien toimeentuloon ja palveluihin toteutetaan?

-Yleinen huomioni: Sosiaaliturvapaketti on raju leikkaus nykyiseen sosiaaliturvaan. Yhä useampi työtön joutuu turvautumaan toimeentulotukeen ja täydentävään toimeentulotukeen – yleisten etuuksien heikentyessä. Uuteen ryhmään kuuluvat etenkin ansiosidonnaisen työttömyysturvan saajat, joilla keskimääräistä alhaisemmat palkat. Mutta koskee tietysti myös työmarkkinatuen saajia. Tämä tulee vaikuttamaan työllisyyteen monin tavoin heikentävästi, koska toimeentulotukeen liittyy lisää byrokratiaa ja kannustinongelmia. Osa-aikatöiden tekeminen tulee vähenemään, kun työttömyysturvan suojaosat poistetaan.

Hallitusohjelman lista työttömien sosiaaliturvaan liittyvistä muutoksista vuodelle 2024

Palkkatuki

- Lakkautetaan työssäoloehdon kertyminen palkkatuetussa työssä, v. 2024, säästää 24 miljoonaa euroa.
- Hallitus **uudistaa palkkatukea ja kohdistaa sitä erityisesti yksityiselle ja kolmannelle sektorille. Sadan prosentin palkkatuen käyttö mahdollistetaan jatkossakin myös suurimmille taloudellista toimintaa harjoittaville kolmannen sektorin toimijoille.**

Julkisen talouden ohjaus työtakuun suuntaan -mm. kuntien ns. sakkomaksut, työttömyysturvan suojaosa

- Porrastetaan ansioturvan tasoa, v. 2024, säästöä 175 miljoonaa euroa.
- Luovutaan työttömyysturvan suojaosista. V. 2024, säästöä 56 miljoonaa euroa
- Lakkautetaan vuorotteluvapaajärjestelmä, v. 2024, 5 miljoonaa euroa (tämä on ollut arvioissa ”työllisyystoimista vaikuttavin, ja mahdollistanut uravaihtoja yms.)
- Pidennetään työttömyysturvan työssäoloa 12 kuukauteen (nykyisestä 26 viikosta), v. 2024, säästöä 66 miljoonaa euroa.

”Työhön kannustava” sosiaaliturva

”Yksilön ja julkisen vallan oikeuksien ja velvoitteiden tulee olla tasapainossa. Yksilöllä on oikeus yhteiskunnan tukeen sellaisessa tilanteessa, jossa hän ei kykene huolehtimaan itsensä ja läheistensä toimeentulosta. Samalla työkykyisen ja työikäisen velvollisuus on osallistua työmarkkinoille ja tehdä voitavansa työkykynsä ja työmarkkina-asemansa parantamiseksi. Hallitus uudistaa sosiaaliturvaa siten, että järjestelmä on yksinkertaisempi ja työhön kannustavampi.”

- Perhepaketti, (liittyy useisiin etuuksiin), vahvistetaan lapsiperheiden asemaa korottamalla lapsilisää, kohdennetusti (mm. alle 3-vuotiaiden lapsilisien korotus), v. 2024, -70 miljoonaa euroa (maksaa valtiontaloudelle)
- Uudistetaan asumiseen liittyvien tukien kokonaisuus, v. 2024, 180 miljoonaa euroa säästöä,
- Työmarkkinatuen kielilisän saaminen kielitaidon osoittamisen kautta, v. 2024 säästöä 66 miljoonaa euroa (Ilmeisesti tällä tarkoitetaan sitä, että jatkossa vain kotimaisenkielen testit läpäisseet saavat normaalia työmarkkinatukea suomessa).
- Euroistetaan työssäoloa, v. 2024 säästöä 16 miljoonaa euroa (pienituloisista töistä ei enää kerry niin suurta ansiosidonnaista turvaa)
- Palautetaan lomakorvausten jaksotukset (heikentää työttömyysturvan maksua), v. 2024, säästöä 28 miljoonaa euroa
- Palautetaan omavastuupäivät viidestä päivästä seitsemään päivään, v. 2024, säästöä 10 miljoonaa euroa.
- Lakkautetaan lapsikorotukset, v. 2024, säästöä 70 miljoonaa euroa (nämä säästöt osittain kompensoidaan perhepaketissa).
- Luovutaan työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä. V. 2024, säästöä 103 miljoonaa euroa.
- Lasketaan nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasolle, v. 2024, säästöä 20 miljoonaa euroa
- Perutaan lakimuutos, joka on mahdollistanut vuoden 2019 alusta, 16-29 vuotiaiden ammatillisen kuntoutukseen pääsyn ilman sairaus- tai vamma diagnoosia, v. 2025, säästöä 50 miljoonaa euroa

- Hallitus toteuttaa kokonaisuudistuksen, joka vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaisen toimeentulotuen tarvetta ja selkeyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisen harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvan etuutena. Säästöä alkaen v. 2026, 35 miljoonaa euroa.
- Lasketaan kuntoutusrahan määrää ammatillisen kuntoutuksen ajalta samalle tasolle kuin kuntoutusajalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha, johon hänellä olisi oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi. V. 2024, 3 miljoonaa euroa säästöä.
- Kaikkien KEL/KHII-indeksikorotusten jäädyttäminen (pl. toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, lääkkeiden kattokorvaus) vaalikaudeksi v. 2024 140 miljoonaa euroa.
- Indeksijarru 1 % yksikköä vuosille 2024-2027, v. 2024, 29 miljoonaa euroa.
- ”Hallitus seuraa työllisyystavoitteen toteutumista valtiovarainministeriön arvioiden perusteella vaalikauden aikana ja varautuu tekemään lisäpäätöksiä viimeistään puoliväliriihessä, mikäli tavoite julkisen talouden vahvistumisesta vaarantuu”.

Asumistuki

”Hallitus toteuttaa asumistuen kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on tukien kohdistuminen tukea eniten tarvitseville ryhmille.

*Yleisestä asumistuesta poistetaan 300 euron ansiotulovähennys. Yleisen asumistuen perusomavastuu korotetaan 42 %:sta 50 %:iin. **Asumistuen taso tarkistetaan 70 prosenttiin hyväksytyjen asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta.** Asumistuen kuntaryhmät 1 ja 2 yhtenäistetään tasolle 2.*

Yleisessä asumistuessa otetaan käyttöön 10 000 € varallisuusraja. Ylittävästä osasta lasketaan 20 prosenttia huomioitaviin vuosituloihin 50 000 € saakka, jonka jälkeen asumistukea ei saa. Varallisuuteen ei lasketa mukaan tuottamatonta omaisuutta kuten autoa, omassa käytössä olevaa kiinteistöä tai kesämökkiä.

Omistusasuntoon ei saa jatkossa yleistä asumistukea.

Yrittäjän asumistuen arvioinnin perusteeksi otetaan YEL-työtulon sijaan kaikki todelliset tulot.

Opiskelijoiden yleisen asumistuen rinnalle selvitetään ja kehitetään yhteisasumista suosiva ja taloudellisesti houkutteleva vaihtoehto.

Yleisen asumistuen kustannusten osittainen siirto kunnille selvitetään.”

Toimeentulotuen perusosaan sisällytetään viiden prosentin omavastuu toimeentulotuen asiakkaan tarpeellisten suuruisten asumismenojen määrästä.” KUMOTTU mutta korvataan vastaavan kokoisella leikkauksella.

Sosiaaliturvan yleisturvan malli

-Hallitus toteuttaa perusturvan uudistuksen, joka parantaa työnteon kannattavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia sosiaaliturvakomitean välimietinnön tekemät suositukset ja selvitykset huomioiden. Uudistuksen tavoitteena on aikaansaada **yksi yleistuki** sisältäen perusosan elämiseen, asumisosan asumiseen ja harkinnanvarainen osan viimesijaiseksi turvaksi. Yksi yleistuki vähenee

työtulojen noustessa mahdollisimman lineaarisesti, jolloin työstä käteen jäävä tulo on helpommin ennakoitavaa ja työnteke kannattaa nykyistä paremmin.

-Yhteen perusturvaetuuteen siirrytään vaiheittain tukien määräytymisperusteita yhdistämällä valtion talouden nykytila huomioiden. Etuuksien yhtenäistäminen aloitetaan luomalla asiakkaille yhden hakemuksen malli puoliväliriiheen mennessä. Hakemuksen tietojen perusteella Kela ratkaisee asiakkaalle kuuluvat etuudet ja tekee elämäntilanteeseen sopivan etuusehdotuksen.

-Työmarkkinatuen, peruspäivärahan, sairauspäivärahan, Kelan kuntoutusrahan ja vanhempainpäivärahojen vähimmäistaso yhtenäistetään ja lapsikorotukset, korotusosat sekä suojaosat poistetaan. Yleistuen mallin kehittämisen yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota riittävän toimeentulon ja palveluiden turvaamiseen niille, jotka ovat tosiasiallisesti työkyvyttömiä esimerkiksi sairauksien vuoksi.

-Puolueiden edustajista koostuva parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea tarkastelee toimikaudella 2023–2027 sosiaaliturvan kehittämisen erityishuomioita, kuten eroperheiden sosiaaliturvan kokonaisuutta, vähimmäisturvan erityispiirteitä ja seuraa yleistuen valmistelua. Komitea tarkastelee sosiaaliturvan riskikategorioita, eli arvioi miten nykyiset etuudet ja niihin kytkeytyvät palvelut vastaavat ihmisten todellisia elämäntilanteita työttömyyden, sairauden ja työkyvyttömyyden eri tilanteissa. Sosiaaliturvan uudistamisessa otetaan huomioon ikävaikutukset.

Työvoimapulan helpottamiseksi **hallitus parantaa matalapalkkaisen työn kannustavuutta.** Työnteon kannustavuutta **suhteessa sosiaaliturvaan eri elämäntilanteissa ja perhetyypeille tulee tutkia säännöllisesti rinnan perusturvan riittävyyden ja tason** kanssa.

Toimeentulotuki

”Suomessa myönnetään muihin Pohjoismaihin verrattuna paljon vastikkeetonta toimeentulotukea, joka muodostaa kannustinloukkuja.

Hallitus toteuttaa **toimeentulotuen kokonaisuudistuksen, joka vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvana rahaetuutena.** Tätä vahvistetaan siirtämällä toimeentulotukilainsäädännön kehittäminen sosiaali- ja terveysministeriön sosiaaliturva- ja vakuutusosastolle. **Toimeentulotuen tasoa ja lapsikorotuksia tarkastellaan uudistuksen yhteydessä.**

Hallituksen toimeentulotuen kokonaisuudistus valmistuu puoliväliriiheen mennessä. Tavoitteena on vähintään toimeentulotukea tarvitsevien määrän (väestöstä 7 %) puolittaminen ja julkistaloutta 100 miljoonalla säästävä vaikutus. **Mikäli hallitus onnistuu tavoitteessaan, voidaan säästävät varat kohdentaa lapsiperheiden ja opiskelijoiden etuisuuksien parantamiseksi.**

Toimeentulotuen **velvoittavuutta lisätään laajentamalla ja sujuvoittamalla alentamismenettelyä** laissa. Toimeentulotuen saamisen edellytyksenä on ensisijaisen työttömyysturvaetuuden, kuten työmarkkinatuen, hakeminen ensin. **Hakematta jätetty työmarkkinatuki ja työttömyysturvan moitittavat menettelyt otetaan huomioon toimeentulotuen laskennassa kuitenkin siten, ettei hakijan tilanne muodostu kohtuuttomaksi.** Nykymuotoinen Kelan velvollisuus ohjata asiakasta palvelutarpeenarvioon poistetaan. Palvelutarpeenarvio poistetaan enintään 40 % perusosan alentamisen perusteista. Kelalla on mahdollisuus toimeentulotuen itsenäiseen takaisinperintään, kuten muissakin etuuksissa.

Työkykyistä toimeentulotuen hakijaa voidaan velvoittaa työskentelemään julkisorganisaation osoittamissa työtehtävissä tuen saannin ehtona Tanskan toimeentulotuen tapaan, mikäli työtehtäviä ja

palveluita on saatavilla. Kela voi ohjata hakijaa eri palveluiden piiriin. **Nuoren alle 30-vuotiaan ammatillista tutkintoa vailla olevan hakijan on hakeuduttava opiskelemaan ja vastaanotettava tarjottu opiskelupaikka tuen saannin ehtona.** Lisäksi **selvitetään mahdollisuutta lisätä velvoittavuutta tekemällä mahdolliseksi toimeentulotuen epääminen hakijalta, joka on kieltäytynyt tarjotusta työstä, koulutuksesta, palvelusta tai veloitteesta.**

Toimeentulotuen perusosan asumiskustannuksia hallitaan jatkossa lain tai asetuksen tasolla.

Toimeentulotukilaissa määritellään vuokranormit valtakunnallisilla kuntaryhmillä. Kelan etuuskäsittelijä voi hyväksyä vuokranormin ylittäviä kustannuksia vain, mikäli siihen on erityisiä tarpeita. **Erityisten tarpeiden perusteista säädetään lain tasolla. Vuokranormin kustannukset ylittävälle hakijalle annetaan kolmen kuukauden aika edullisemman asunnon hankkimiseen työssäkäyntialueelta, jonka jälkeen kieltäytyminen tarjotusta edullisemmasta asunnosta johtaa tuen kohtuullistamiseen.** Kunnat ja hyvinvointialueet veloitetaan kehittämään edullisia asumispalveluita ja asumisneuvontaa yhdessä kuntien vuokratilayhtiöiden ja yksityissektorin kanssa toimeentulotukiasiakkaille yhteistyössä Kelan tietopohjan kanssa. **Edullisemman asunnon etsintää edistetään toteuttamalla perustoimeentulotuen asumismenoihin 5 % omavastuuosuus.**

Nykyisin toimeentulotukea myönnetään henkilöille, joilla on kiinteää varallisuutta. **Selvitetään, miten varallisuus nykyistä laajemmin huomioitaisiin tulona toimeentulotukea myönnettäessä.**

Toimeentulotuesta on muodostunut rinnakkainen lääkekorvausjärjestelmä, joka ei ole sopusoinnussa nykyisen sairausvakuutusjärjestelmän periaatteiden kanssa. **Sairausvakuutuksen lääkekorvausjärjestelmää ja lääkkeiden maksamista toimeentulotuesta arvioidaan kokonaisuutena ja uudistetaan.**

Asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken sähköisesti ja turvallisesti. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahoja saamasta tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta, eikä tilastojen keräämistä toiminnan kehittämiseksi. Hyvinvointialueiden digipalveluiden yhtenäistämistä Kelan Kanta-palvelun kanssa selvitetään. **Viranomaisten, kuten Kelan ja Migrin, välistä tietojenvaihtoa parannetaan, jotta Migri voi huomioida päätöksissään asiakkaiden tukeutumisen viimesijaiseen toimeentulotukeen.**

Perustoimeentulotuen kustannukset on lähetettävä Kelasta kunnille läpinäkyvässä muodossa kuukausittaisena tiedonantona. Hyvinvointialueen alueellisen toimeentulotukiasioiden neuvottelukuntia laajennetaan kuntien tai alueen TE-palvelut järjestävän kunnan edustajalla. Neuvottelukuntien tehtäviin lisätään toimeentulotukimenojen kustannusseuranta ja raportointi. Neuvottelukuntien jäsenet pyrkivät edistämään **toimeentulotuen luonnetta viimesijaisena ja väliaikaisena tukimuotona** esimerkiksi edistämällä kustannusten hillintää ja edullisempia asumisratkaisuja alueellaan.

Toimeentulotuen hyvinvointialueiden täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ohjeet uudistetaan ja yhtenäistetään. Hyvinvointialueet veloitetaan säännönmukaisesti tarkastamaan ohjeiden yhdenmukaisuus.”

Työttömyysturva

”Hallitus uudistaa työttömyysturvaa **työhön kannustavammaksi. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehto pidennetään 12 kuukauteen. Työssäoloehto ei kartu palkkatuetusta työstä.**

Työssäoloehdon euroistaminen otetaan käyttöön. Ansioturvan tasoa porrastetaan nykytasosta siten, että **kahdeksan työttömyysviikon jälkeen tuki laskee 80 % tasolle alkuperäisestä ja 34 viikon jälkeen 75 % tasolle alkuperäisestä.** Lomakorvausten jaksotus palautetaan. Omavastuupäivät palautetaan viidestä seitsemään. Työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä luovutaan. Työnteon kannustimien parantamiseksi työttömyysturvan lapsikorotukset poistetaan, mikä uudelleen kohdennetaan lapsiperheille.

Työttömiä kannustetaan kokopäivätyöhön poistamalla työttömyysturvan suojaosat ja uudistuksen vaikutuksia seurataan.

Hallitus selvittää puoliväliriiheen mennessä universaalin ansiosidonnaisen mallin ja työttömyysturvan keston **lineaarimallin suhteessa työssäolohehtoon.**

Nykymuotoinen työmarkkinatuki uudistetaan. Työttömäksi jääneelle henkilölle turvataan laaja alkukartoitus, jonka jälkeen hän vastaanottaa yksilöllisiä ja työllistymistä edistäviä palveluita velvoitteineen. Erityisesti nuoret alle 30-vuotiaat ohjataan nopeasti työllisyyspalveluiden piiriin. Samalla huolehditaan riittävästä palveluista ja henkilökohtaisesta kohtaamisesta.”

Hallitusohjelman hallinnolliset uudistukset

Kuntien työllisyyspalvelut

”Hallitus uudistaa työvoimapalveluiden toimintaa. Hallitus velvoittaa hyvinvointialueet, kunnat ja Kelan tekemään yhteistyötä paikallisesti, jotta asiakas saa tarpeelliset palvelut, tuet ja niihin liittyvät veloitteet mahdollisuuksien mukaan samasta **lähipalvelupisteestä**. Palvelut voidaan tuottaa lähipalveluna, vaikka järjestäjä olisi vastuukunta.

Hallitus **laajentaa työvoimaviranomaisen ja palvelun tuottajien mahdollisuuksia hyödyntää tietoa toiminnan vaikuttavuuden sekä työnhakijoiden palvelunohjauksen tehostamiseksi**. Hallitus ohjeistaa työvoimaviranomaisia järjestelmällisesti **kartoittamaan pk-yritysten piilotyöpaikat**, avaamaan yrityksiltä kerätyn tiedon piilotyöpaikoista kiinnostuneille toimijoille ja edistämään siten uusien työpaikkojen syntymistä. **Selvitetään ja otetaan käyttöön toimintatavat, joilla yksityiset työnvälitysyrietykset saavat tarpeelliset tiedot työttömistä työnhakijoista**.

Työvoimapaalveluiden lakisäätöistä palveluprosessia kevennetään, jotta rajallista resurssia voidaan käyttää tarkoituksenmukaisemmin ja asiakaslähtöisemmin. Alkukartoitukseen ja henkilökohtaiseen kohtaamiseen panostetaan. Virkailijalle annetaan enemmän harkintavaltaa ja veloitetaan yksilölliseen työllistymisen edistämiseen. Digitalisaation mahdollisuudet hyödynnetään yksilökohtaisissa palveluissa.

- muutoksia ns. pohjoismaiseen työvoimapaalvelumalliin.

Kuntouttava työtoiminta

-”Hallitus uudistaa **kuntouttavan työtoiminnan ja päihdekuntoutustyön työllistymistä edistäväksi**. Kuntouttavan työtoiminnan työhön suuntaavat palvelut palautetaan kuntien järjestämisvastuulle kuitenkin niin, että kunnilla ja hyvinvointialueilla on mahdollisuus sopia kyseisten palveluiden järjestämisestä myös toisin esimerkiksi hyvinvointialueen kautta koko alueen laajuisesti. 16–29-vuotiaiden ammatilliseen kuntoutukseen pääsy edellyttää sairaus- tai vammadiagnoosia.”

Osatyökykyisten työllistäminen

- Hallitus laajentaa IPS – Sijoita ja valmenna! -toimintamallia osatyökykyisten työllistämiseksi. Mallilla tuetaan mielenterveyden häiriöihin sairastuneita henkilöitä saamaan töitä avoimilta työmarkkinoilta ja pärjäämään työssään. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/ips-sijoita-ja-valmenna-kehittamishanke>

-**Osatyökykyisillä ja työkyvyttömyyseläkkeellä** olevilla on oltava **nykyistä joustavammin** mahdollisuuksia osallistua työelämään. Työelämässä on edelleen liian jyrkät rajat esimerkiksi kokoaikaisen työssäolon ja työttömyyden välillä. **Erityisesti vammaisten henkilöiden kannustimia ja mahdollisuuksia osallistua työmarkkinoille parannetaan, sekä edistetään lapsena ja nuorena vammautuneiden polkua työelämään**.

-**Hallitus lisää tietoisuutta** vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksista. Hallitus kehittää työolosuhteiden järjestelytukea ja lisää sen tunnettuutta työnantajille ja TE-asiantuntijoille. Työnantajille luodaan kannustimia työn tarjoamiseksi vammaisille henkilöille ja työtä helpottavien välineiden käyttöä edistetään **tehokkaalla viestinnällä** suoraan yrityksille yhteistyössä työnantajajärjestöjen ja vammaisjärjestöjen kanssa. Vammaisten yrittäjien toimintaedellytyksiä parannetaan

-Hallitus ottaa **käyttöön julkisen talouden kannalta kustannustehokkaan osatyökyvyttömyyden ja täyden työkyvyttömyyseläkkeen lineaarimallin**, joka tukee palkan ja eläkkeen yhteensovittamista, niin että työnteko kannattaa aina.

-Hallitus mahdollistaa joustavan paluun työkyvyttömyyseläkkeeltä työelämään **vakinaistamalla työkyvyttömyyseläkkeen lepäämissäännöksen**.

-**Osa-sairauspäivärahan omavastuupäivien** määrää lyhennetään työntekijöiden kannusteiden vahvistamiseksi.

-Hallitus uudistaa kuntoutuksen tukia siten, että nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä lasketaan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasalle.

Kuntoutusrahan määrä lasketaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta samalle tasolle kuin kuntoutujalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairaspäiväraha, johon hänellä olisi ollut oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi.

Työttömyyskassat mukaan palvelutalkoisiin

-Työttömyyskassoille annetaan mahdollisuus tarjota asiakkailleen työvoimapalveluita.

Työvoimapalveluiden tuottavuutta parannetaan ja monituottajamallia hyödynnetään **ottamalla tulosohjauksella työllistämispalveluiden kumppaniksi yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat laajemmin.**

Julkisen talouden ohjaus työtakuun suuntaan -mm. kuntien ns. sakkomaksut, työttömyysturvan suojaosa:

-Hallitus tarkistaa **TE2024-rahoitusmallin kompensatian tasoa** lain voimaantulon jälkeen vuosittain kuntien välillä siten, että huomioidaan mallin kannustavuus, väestökasvun vaikutus sekä vieraskielisten että kaksikielisten, työttömien ja työllisten määrä. Rahoitusmalli ei saa muodostua yksittäisen kunnan tai alueen kannalta kohtuuttomaksi.

-Hallitus selvittää eri **eurooppalaisissa maissa käytössä** olevia malleja haastavasti työllistyvien palkkaamisen tukemiseksi.

Yritysten työtakuun vahvistaminen

-Työelämän vastaanottokyvykkyyttä vahvistetaan niin, että esim. osatyökykyisten, maahanmuuttajien, ikääntyneiden sekä matalan koulutustason tehtävissä toimivien henkilöiden työllistyminen paranee. Tarvittavat toimet selvitetään ja laaditaan kehittämisohjelma. Pk-yrityksiä tuetaan työtehtävien uudelleenjärjestelyssä matalan vaatavuustason tehtävien luomiseksi.

Työelämään liittyviä uudistuksia

-Hallitus torjuu ikäsyrintää ja poistaa iäkkäämpien henkilöiden työllistymisen ja työllistämisen esteitä. Hallitus valmistelee viimeistään 1.1.2025 voimaan astuvan verouudistuksen, joka kannustaa eläkkeellä olevia yli 65-vuotiaita tekemään nykyistä enemmän työtä. Hallitus tarkastelee yli 55-vuotiaiden työsuhdeturvaan liittyviä velvoitteita turvatakseen yli 50-vuotiaiden työuran jatkumisen. Iäkkäämpien työllistämiseen liittyviä taloudellisia velvoitteita kevennetään mm. siten, että yli 55-vuotiaina aidosti uusina työntekijöinä palkatuista henkilöistä yrityksille syntyvä työnantajien työeläkemaksun maksuluokkavaikutus poistetaan. Toteutetaan kokeilu Singaporen siltatyömallista heikentämättä julkista taloutta. Vuorotteluvapaajärjestelmästä luovutaan.

-Työelämässä aliedustettujen ryhmien, kuten vammaisten, romanien, eri maahanmuuttajaryhmien ja maahanmuuttajanaisten, työelämään osallistumisen lisäämiseksi toteutetaan toimintaohjelma.

-Hallitus edistää samapalkkaisuuden periaatetta. Anonyymien rekrytoinnin kokeilujen tuottamaa tietoa hyödynnetään ja tasa-arvolain velvoitteiden noudattamisen valvontaa tehostetaan työelämän tasa-arvon

edistämiseksi. **Jatketaan kolmikantaista samapalkkaisuohjelmaa valtion ja työmarkkinajärjestöjen kesken. Hallitus selvittää toimenpiteitä, joilla voidaan vähentää ammattialojen sukupuolen mukaista eriytymistä.**

Työkyvyn vahvistaminen

-Hyvinvoinnin edistämisen ja työkyvyttömyyden sekä sairauksien ennaltaehkäisyn merkitys korostuu, jotta ei menetetä vuosia työelämässä. **Hallitus parantaa työhyvinvointia, vähentää työhön hakeutumisen esteitä ja poissaoloja työstä.**

-Hallitus vahvistaa työterveyspalveluita, aikaista hoidon tarpeen tunnistamista ja hoitoon ohjaamista, jotta työelämästä ei pudota. **Hallituksen tavoitteena on uupumuksesta ja työpahoinvoinnista johtuvien sairauspoissaolojen puolittaminen tulevien viiden vuoden aikana. Sairauspoissaolojen syntymistä ja pitkittymistä ennaltaehkäistään. Vaihdevuosisoireiden** tunnistamista ja hyvää hoitoa työterveyshuollossa edistetään hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja virheellisten diagnoosien sekä sairauspoissaolojen vähentämiseksi.

-Hallitus valmistelee useamman vuoden mittaisen, myös ikääntyneitä koskevan, työkykyohjelman työssä jaksamisen parantamiseksi ja työkyvyttömyyseläkkeiden vähentämiseksi. Työpaikkojen ikäjohtamista ja työn sopeuttamista työpaikoilla kehitetään toimintakyvyn mukaiseksi.

Terveys

Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen

Hyvinvointialueet, Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä vastaavat sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä ja uudistamisesta. Valtio luo edellytyksiä ja ohjaa näitä toimijoita asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa sekä toimeenpanee tarvittavat säädösmuutokset.

Palveluiden saatavuus

Hoitoon ja palveluihin pääsyä on nopeutettava ja ihmisten palvelutarpeisiin on pystyttävä vastaamaan kokonaisvaltaisesti. Keskeistä on vahvistaa palveluiden saatavuutta, kustannusvaikuttavuutta, laatua sekä jatkuvuutta ja integraatiota. Palvelut turvataan yhdenvertaisesti molemmilla kansalliskielillä.

Hyvinvointialueita ohjataan ottamaan huomioon palveluiden saatavuus ja saavutettavuus palvelurakennetta kehitettäessä. Edistetään uusia toimintamalleja, kuten digitaalisia palveluja, etävastaanottoja, asiakkaan luo vietyjä palveluja sekä liikkuvia palveluita, erityisesti harvaanasutuilla alueilla. Edistetään hyvinvointialueilla digitaalisen palveluohjauksen käyttöönottoa, jolla pyritään ratkaisemaan potilaan ongelma digitaalisesti, puhelimitse tai ohjaamalla potilas omalle sote-asemalle tai muiden palveluiden piiriin.

Mahdollistetaan terveydenhuoltolain määrittelemän kiireettömän hoidon hoitopaikan uusi valinta kolmen kuukauden välein sekä valinnan tekeminen digitaalisesti.

Kehitetään edelleen työterveyshuollon ja Ylioppilaiden terveydenhoitosätiön (YTHS) palveluja osaksi asiakkaan sosiaali- ja terveyspalveluja ja palvelukokonaisuutta. Vahvistetaan yhteistyötä työterveyshuollon, YTHS:n ja julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon välillä.

Tuetaan hyvinvointialueita avoterveydenhuollon vastaanotto toiminnan yhteistyön lisäämisessä yksityisten palvelutuottajien kanssa hyödyntäen Suomessa ja Pohjoismaissa kehitettyjä toimintamalleja.

Kehitetään eri alojen erikoislääkärien perusterveydenhuoltoa tukevia konsultaatiopalveluja ja -malleja sekä vastaanotto toimintaa sote-keskuksissa. Hyödynnetään hoitopaikasta parantamisessa ja hoidon jatkuvuuden vahvistamisessa myös omalääkäri-, omahoitaja- ja omatiimimallia. Selvitetään myös ammatinharjoittajan mallin hyödyntämistä.

Harvinaisten sairauksien hoidon saatavuutta ja laatua parannetaan varmistamalla osaaminen yli hyvinvointialue- ja yhteistyöaluerajojen yliopistollisille sairaaloille.

Kehitetään **palvelusetelijärjestelmää** ja maksusitoumuksia siten, että ne ovat aitoja vaihtoehtoja asiakkaille ja palveluntuottajille sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa vaikuttavuus ja kokonaiskustannukset huomioiden. Sallitaan palveluseteliasiakkaalle mahdollisuus käyttää omaa rahaa lisäpalvelun ostamiseen.

Jos asiakas ei saa tarvitsemaansa julkista palvelua hoitotakuuajan sisällä, on hänellä oikeus saada palveluseteli tai maksusitoumus toisen palveluntuottajan tarjoamaan palveluun. **Parannetaan hoitotakuun toteutumisen valvontaa.**

Velvoitetaan hyvinvointialueet julkaisemaan lakisääteisten hoitopaikasta määrärahojen toteutumisen tiedot nykytilannetta tiheämmin asiakaslähtöisellä tavalla. Parannetaan asiakaslähtöistä tiedonsaantia sosiaalihuollon palveluiden odotusajoista.

Parannetaan perusterveydenhuollon saatavuutta kohdentamalla hallituskauden aikana kertaluonteista rahoitusta perusterveydenhuollon hoitojonojen purkuun hallituksen kehittämän uuden Kela-korvausmallin avulla.

Kohdennetaan vuoden 2023 toisessa lisätalousarviossa vuodelle 2023 tarvittava rahoitus nykymuotoisen Kela-korvauksen kasvattamiseen perusterveydenhuollon vastaanotto toiminnassa. Nykymuotoista Kela-korvausta jatketaan, kunnes hallituksen kehittämä uusi Kela-korvausmalli toimeenpannaan.

Varmistetaan, että lainsäädäntö mahdollistaa Kela-korvauksen saamisen myös tilanteissa, jossa yksityisen terveydenhuollon palvelut on järjestetty julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa.

Selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää julkisen ja yksityisen yhteistyötä tukipalveluissa, tiloissa ja laitteissa. Kehitetään Kanta-palveluja tiedonkulun parantamiseksi.

Muutetaan Kansaneläkelaitoksesta annettua lakia Kelan hallinnon osalta parlamentaarisen työn pohjalta ja lisäksi siten, että Kelan palveluita voidaan tarjota yhteiskunnan muiden toimijoiden käyttöön turvallisuuden ja huoltovarmuuden parantamiseksi.

Jatketaan potilasdirektiivin implementaatiota ja selvitetään rajat ylittävän hoidon kustannusten korvaustason kansallinen yhtenäistäminen.

Jatketaan asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuslainsäädäntötyötä, jonka tavoitteena on tukea ja vahvistaa itsemääräämisoikeutta ja varmistaa, että ihmisten perusoikeudet toteutuvat, kuitenkin siten, että asiakkaan turvallisuus ja yksilöllinen tarve voidaan huomioida kaikissa tilanteissa. Lainsäädäntöä kehitetään oikeudellisessa tärkeys- ja kiireellisyysjärjestyksessä.

Ensihoito ja päivystys

Kehitetään päivystyksenaikaisia liikkuvia palveluja kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan palveluissa.

Jatketaan ensihoitopalvelun kehittämistä kiinteänä osana sosiaali- ja terveydenhuollon päivystyspalvelujen kokonaisuutta sekä osana moniviranomaistoimintaa. Kehitetään ensihoitopalvelun vaikuttavuutta ja tietopohjaa muun muassa jatkamalla kansallisen ensihoitokertomuksen kehittämistä.

Ensihoitoon liittyvien kuljetusten rahoitusvastuu siirretään kokonaisuudessaan hyvinvointialueille parlamentaarisen monikanavarahoitustyöryhmän ehdotuksen mukaisesti.

Ensihoitajien työturvallisuutta parannetaan tarvittavin lainsäädännöllisin muutoksin.

Lääkärihelikopteritoiminnan lääkinälliset ja hoitopalvelut integroidaan osaksi hyvinvointialueiden ensihoito- ja päivystysjärjestelmää. Selvitetään erikseen lääkärihelikopteritoiminnan järjestämisvastuut, koptereiden hankinta ja siihen liittyvät hankinta- ja toimintakustannukset, taloudellisuus ja kustannusvaikuttavuus huomioiden.

Arvioidaan mahdollisuutta hyödyntää videopuheluiden käyttömahdollisuutta hätäilmoitusten yhteydessä.

Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisy ja hyvä hoito ovat tärkeitä sekä kansanterveyden että kansantalouden näkökulmasta. ***Erityisesti nuorten lisääntyneet mielenterveysongelmat vaativat määrätietoisia toimia.***

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden 1.1.2023 uudistuneen lainsäädännön toimeenpano varmistetaan yhdessä hyvinvointialueiden kanssa. Mielenterveysstrategia 2020–2030 -työssä tunnistettuja toimia jatketaan osana hallituksen toimia mielenterveyden edistämiseksi. Lisäksi jatketaan itsemurhien ehkäisyohjelman toimeenpanoa. Mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuutta ja vaikuttavuutta parannetaan. Kiinnitetään erityistä huomiota ehkäisevään mielenterveys- ja päihdetyöhön lasten ja nuorten toiminnassa.

Kehitetään perustason mielenterveyspalveluja esimerkiksi Terapiat etulinjaan -toimintamallin kokemuksia hyödyntäen ja ottamalla käyttöön porrasteinen hoitomalli. Turvataan lainsäädännöllä lasten ja nuorten yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalsiin hoitoihin (niin sanottu hallituksen mallin mukainen lasten ja nuorten terapiatakuu). Edistetään matalan kynnyksen toiminnan, muun muassa walk in -palveluiden ja chat-palveluiden ja mielenterveysavun saatavuutta koko maassa.

Tuetaan mielenterveyspalveluiden saatavuutta yhdessä hyvinvointialueiden kanssa tehostamalla Mielenterveystalo-palvelukokonaisuuden käyttöä alueilla (omahoito-ohjelmat ja verkkoterapiat).

Huomioidaan ja turvataan asiakkaiden tarpeita vastaavat erilaiset vaihtoehdot päihdehoitomalleihin. Kehitetään raskaana olevien päihteitä käyttävien naisten hoitoa. Lisätään raittiuteen tähtäävä vaikuttavaa lääkkeetöntä, toipumisorientoituneen mallin käyttöä. Luodaan kansalliset laatustandardit koulutukseen ja päihdehoitoihin ja seurataan päihdehoidon vaikuttavuutta.

Kiinnitetään erityistä huomiota nuorten huumeidenkäytön ehkäisyyn ja nuorten huumekuolemien vähentämiseen. Arvioidaan erikseen hallituskauden aikana tarvittavat lisätoimet.

Puututaan ylivelkaantumiseen ja rahapelihaittoihin varhaisessa vaiheessa. Varmistetaan hoidon saatavuus peliriippuvaisille huomioiden myös etäpalvelut.

Kehitetään valtion mielisairaaloiden, vankilaterveydenhuollon sekä koulukotien toimintaa nykyisillä järjestämis- ja ohjausrakenteilla.

Kuntoutus

Toimivalla kuntoutuksella vähennetään komplikaatioita, sairaalahoidon tarvetta, sairaalaan joutumista tai sairaalaan palaamista. Lisäksi kuntoutuksella tuetaan osallistumista työhön ja opiskeluun.

Kuntoutuksen uudistamista jatketaan kuntoutuskomitean ehdotusten ja kuntoutuksen uudistamisesta vuosille 2023–2027 laaditun suunnitelman mukaisesti säilyttäen monikanavarahoitus. Tarkennetaan lääkinnällisen kuntoutuksen sääntelyä päällekkäisten toimenpiteiden vähentämiseksi ja käytössä olevien resurssien paremmaksi kohdentamiseksi.

Kehitetään kuntouttavan hoitotyön osaamista ja luodaan mittarit kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointiin sekä huomioidaan kuntouttavan hoitotyön merkitys toimintakyvyn säilymisessä. Laajennetaan palvelusetelien käyttömahdollisuuksia osana kotikuntoutusta ja selvitetään mahdollisuutta laajentaa kotitalousvähennyksen käyttöä yksityishenkilön kuntoutuksessa nykyistä laajemmin.

Poistetaan oppivelvollisuuden pidennyksestä johtuvat mahdolliset päällekkäisyydet ammatillisen kuntoutuksen etuuksissa.

Lapset, nuoret ja perheet

Hallitus edistää lapsiperhemyönteistä politiikkaa kaikilla tasoilla ja kiinnittää huomiota lapsi- ja perhevaikutusten arviointiin päätöksenteossa. Hallitus tunnistaa lapsiperheiden monimuotoisuuden. Lapsistrategiatyössä tunnistettuja toimia jatketaan osana hallituksen lapsi- ja perhepolitiikan toimeenpanoa.

Lapsettomuus koskettaa Suomessa joka viidettä hedelmällisessä iässä olevaa. Sujuvoitetaan adoptioprosesseja. Kiinnitetään huomiota lapsen edun mukaisesti lain mahdollistamaan vaihtoehtoon huostaanotetun lapsen adoptoinnista.

Ehkäisyneuvontaa parantamalla pyritään vähentämään ei-toivottuja raskauksia, raskaudenkeskeytyksiä sekä sukupuolitauteja. Edistetään tarvittavan avun ja tuen tarjoamista keskenmenon kokeneille ja raskaudenkeskeytykseen hakeutuneille koko hoitoketjussa. Edistetään keskenmenon kokeneiden ohjausta äitiysneuvolan jälkitarkastukseen.

Seurataan perhevapaaudistuksen vaikutuksia ja kehitetään järjestelmää edelleen niin, että se huomioi lapsen edun, parantaa vanhemmuuden ja työelämän tasa-arvoa, lisää perheiden valinnanvapautta ja joustoja sekä mahdollisuutta osallistua varhaiskasvatukseen. Mahdollistetaan kasvatus- ja hoitovastuun jakautuminen vanhempien välillä nykyistä tasaisemmin sekä huomioidaan perheiden erilaiset tarpeet. Mahdollistetaan työn ja perheen yhteensovittaminen. Edistetään vanhemmuuden kustannusten tasaisempaa jakautumista molempien vanhempien työnantajien kesken.

Kehitetään matalan kynnyksen perhepalveluita, joissa huomioidaan myös parisuhteiden ja vanhemmuuden tukeminen. Tähän tarkoitukseen voidaan hyödyntää esimerkiksi perhekeskustoimintamallia sekä yhteistyötä kolmannen sektorin ja seurakuntien kanssa.

Hallitus päivittää säädökset neuvolan, kouluterveydenhuollon ja muiden ikäryhmälle tarkoitettujen palvelujen osalta lisäten palveluiden vaikuttavuutta. Neuvoloita ja kouluterveydenhuoltoa kehitetään tukemaan perheitä ja vanhemmuutta vahvemmin lapsen etu sekä perheiden yksilöllinen tilanne huomioiden.

Ehkäistään pitkittyneitä huoltajuusriitoja ja vieraannuttamista sekä parannetaan lapsen etua edistämällä sovittelua huoltajuuskiistoissa.

Oppilashuollossa varmistetaan palveluiden saatavuus, jatkuvuus sekä tiedonkulku eri toimijoiden ja viranomaisten välillä tarvittavin lainsäädännöllisin muutoksina. Edistetään moniviranomaisyhteistyötä, kuten esimerkiksi poliisin kanssa toteutettavaa moniammatillista Ankkuri-toimintaa.

Hallitus kiinnittää erityistä huomiota neuropsykiatrisesti oireilevien (nepsy) lasten palveluihin ja heidän perheittensä tukeen sekä nopeaan diagnosointiin ja avun piiriin pääsyyn.

Hallitus uudistaa lastensuojelulainsäädännön. Uudistuksessa varmistetaan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltoyksiköillä on oltava aidot mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Edistetään varhaista tukea, moniammatillista lapsiperhetyötä ja lastensuojelun avopalveluita painottavaa palvelurakennetta.

Selvitetään vakavasti väkivaltaisten nuorten hoito- ja kuntoutusketjun toimivuus. Veloitetaan viranomaiset aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistetaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijoitettu tai huostaanotettu kadonnut lapsi löydetään nopeasti ja saadaan palautettua.

Vammaisten henkilöiden palvelut

Vammaisten henkilöiden itsemääräämis- ja ihmisoikeuksia sekä yhdenvertaisuutta on kunnioitettava päätöksenteossa koko elämänsä ajan ja heidän arkensa toimivuus varmistettava palveluiden suunnittelussa. Kiinnitetään huomiota osallisuuden takaamiseen ja vammaisten henkilöiden kuulemiseen.

Monipuolistetaan asumispalvelujen valikoimaa, jotta se vastaisi paremmin vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin. Selvitetään vammaispalveluihin soveltuvan teknologian käyttömahdollisuuksia hyödyntäen iäkkäiden henkilöiden palveluita koskeissa hankkeissa saatuja kokemuksia.

Arvioidaan vammaispalveluiden henkilöstörakennetta yhdessä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyttä ja saatavuutta parantavien toimenpiteiden kanssa.

Vammaisille tarkoitetut kuljetuspalvelut on järjestettävä käyttäjäystävällisesti ja erityistarpeet huomioiden. Selvitetään mahdollisuutta edistää vakiotaksin käyttöä yhteiskunnan tukemissa taksikuljetuspalveluissa.

Vammaisten erityistarpeista ja palvelun jatkuvuudesta huolehditaan hankintalain säädösten puitteissa. Huomioidaan hankinnoissa mahdollisuudet räätälöityihin suoraan hankintoihin. Sujuvoitetaan henkilökohtaisten erikoisapuvälineiden saantia. **Edistetään henkilökohtaisen budjetoinnin käyttöönottoa.**

Uusi vammaispalvelulaki siirretään tulemaan voimaan 1.10.2024. Hallitus käynnistää kiireellisesti lainvalmistelun, jonka tarkoituksena on turvata vammaisten oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus. Priorisoidaan uuden vammaispalvelulain valmistelua lainvalmisteluprosessissa. Huomioidaan uuden vammaispalvelulain valmistelussa vammaispalvelulain 675/2023 eduskuntakäsittelyn aikana tehdyt lisäykset. Lainvalmistelun kustannusvaikutus nykytilanteeseen verrattuna saa olla 100 miljoonaa euroa vuosittaisia menoja kasvattava valtiovarainministeriön arvion mukaan.

Käynnistetään syksyllä 2023 määräaikainen ohjelma, jossa panostetaan lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutukseen ja kuntoutuspalveluihin Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen kautta. Ohjelmaan käytetään 20 milj. euroa vuodessa kunnes uusi vammaispalvelulaki on saatu voimaan.

Yksilölliset ja tarpeenmukaiset ikäihmisten palvelut

Ikäihmisten palveluja tarvitaan lähivuosikymmeninä selvästi nykyistä enemmän. Vaikka suurin osa ikäihmisistä pärjää itsenäisesti, avun tarve kasvaa erityisesti viimeisinä elinvuosina.

Palveluohjausta kehitetään siten, että erityishuomio kohdistetaan paljon palveluita tarvitseviin ikäihmisiin. Palvelujen sujuva saanti lisää sekä ikäihmisten että heidän omaistensa turvallisuutta. Varmistetaan, että palvelujen saatavuus toteutuu yhdenvertaisesti. Hyvinvointialueiden ja kuntien välistä yhteistyötä tarvitaan muun muassa esteettömän asumisen, harrastusten ja liikkumisen mahdollistamisessa sekä tapaturmien ehkäisyssä. **Tuetaan kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä ikäihmisten digitaalisten palveluiden kehittämistä.**

Varmistetaan, että palveluita on tarjolla myös heille, jotka eivät voi käyttää sähköisiä palveluita.

Nykyinen vanhuspalvelulaki mahdollistaa neuvolapalveluiden järjestämisen ja tarjoamisen. Edistetään mahdollisuuden hyödyntämistä hyvinvointialueilla kustannusvaikuttavuus huomioiden. Edistetään toimintamallia, jossa jokaiselle kotihoidon asiakkaalle nimetään omalääkäri tai -hoitaja.

Oikea-aikaiset ja riittävät kotihoidon palvelut, palvelu- ja yhteisöllinen asuminen sekä ympärivuorokautiset hoivapalvelut tulee varmistaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Ikääntyvien perhehoitoa lisätään. Varmistetaan yhteisöllisen asumisen lainsäädännön yhteensopivuus muun sääntelyn kanssa. Selkeytetään yhteisöllisen asumisen määritelmä, varmistetaan yhteisöllisen asumisen lainsäädäntö muun sääntelyn kanssa ja varmistetaan pelastus- ja valvontaviranomaisten yhtenäiset tulkintakäytännöt yhteisöllisen asumisen säädännöstä.

Pidetään voimassa nykyinen 0,65 henkilöstömitoitus hallituskauden ajan. Siirretään ympärivuorokautisen hoivan 0,7 henkilöstömitoituksen voimaantuloa alkamaan 1.1.2028, jotta sosiaali- ja terveystaloudissa voidaan varmistaa tarvittava määrä henkilöstöä.

Varmistetaan, että asiakkaiden hoidon ja hoivan tarvetta vastaavan henkilöstömitoituksen saavuttamiseksi hyödynnetään kaikki laissa hyväksytyt työntekijäryhmät. Mahdollistetaan hoivatyötä helpottavan ja potilasturvallisuutta lisäävän teknologian, kuten älylattioiden tai -rannekkeiden, inhimillinen hyödyntäminen henkilöstömitoituksen laskennassa.

Päivitetään laatusuositukset hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Painotetaan laatusuosituksissa entistä enemmän hoidon ja hoivan vaikuttavuuden varmistamista.

Omaishoito

Omaishoitajat ovat yhteiskunnan tärkeä voimavara. Vahvistetaan omaishoitajien yhdenvertaisuutta ja jaksamista. Jatketaan omaishoidon kriteerien yhtenäistämistä. Edistetään toimia, joilla hyvinvointialueet ja kunnat voivat lisätä mahdollisuuksia ryhtyä omaishoitajaksi. ***Selvitetään, millaiset tilanteet synnyttävät omaishoidon tuen väliinpuotoajia ja arvioidaan tarpeita hyvinvointialueille suuntautuvalla ohjauksella ja koulutuksella.***

Varmistetaan omaishoitajille mahdollisuuksia pitää vapaapäiviä palvelusetelin, kotihoitopalvelun, intervallihoidon ja perhehoidon avulla. Mahdollistetaan pitämättä jääneiden vapaiden siirtäminen seuraavaan kalenterivuoteen.

Edistetään työssä käyvien omaishoitajien omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittamista. Mahdollistetaan osa-aikatyön ja etätyön mahdollisuuksia muuttuvissa perhetilanteissa. Edistetään tilapäisen hoivavapaan mahdollisuutta myös omaishoitajille. Tuetun tilapäisen hoivavapaan osalta selvitetään Ruotsin mallia ja sen kustannuksia.

Muu palveluiden kehittäminen

Oikeus tehokkaaseen kivunhoitoon ja luottamus siihen, että kivunhoitoa on saatavilla, varmistetaan tehokkaasti ja yhdenvertaisesti ympäri maan.

Lisätään kivunhoidon osaamista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle ja varmistetaan hoidon ennaltaehkäisy, jatkuvuus, moniammatillinen toiminta ja hoidon porrastus kivunhoidossa.

Elämän loppuvaiheen arvokkuus ilman kärsimystä ja yksilölliset tarpeet huomioiden varmistetaan. Tarpeelliset erityisjärjestelyt hyvälle saattohoidolle ja palliatiiviselle hoidolle toteutetaan riippumatta siitä, tapahtuuko hoito kotona, palvelutalossa tai sairaalassa, kielelliset sekä kulttuuriset tarpeet huomioiden ja eriasteiset vammaisuudet huomioiden.

Selkeytetään säädöksiin oikeus saattohoitoon, joka turvaa hyvän elämän loppuvaiheen hoidon riippumatta ihmisen asuinpaikasta tai hoitopaikasta. Varmistetaan palliatiivisen hoidon ja saattohoidon osaaminen ja saatavuus sekä omaisten huomioiminen palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa.

Selvitetään mahdollisuutta lisätä dialyysihoidon toteuttamista kotona asiakkaan kustannuksia lisäämättä.

Selvitetään vaihtoehtohoitoihin ja ei-lääketieteellisiin perustein annettaviin esteettisiin hoitoihin liittyvää lainsäädäntötarvetta yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa potilasturvallisuuden varmistamiseksi.

Hallitus vakinaistaa ruoka-avun rahoituksen kaikkein vähävaraisempien auttamiseksi ja avun pitkäjänteisen kehittämisen turvaamiseksi kotimaisten seurakuntien ja järjestöjen kautta.

Turvallinen ja vaikuttava lääkehoito

Jatketaan lääkeasioiden uudistusta tiekartan pohjalta ja varmistetaan rationaalisen lääkehoidon toteutuminen tavoitteena parantaa väestön terveyttä ja toimintakykyä, lääkehoitojen vaikuttavuutta, turvallisuutta ja laatua sekä taloudellisuutta, yhdenvertaisuutta ja saatavuutta. Liitetään lääkeasiat vahvemmin osaksi Terveydenhuollon kasvustrategiaa.

Lääkehoidon ja lääkehuollon ohjausta kehitetään yhtenäisesti osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kokonaisuutta.

Parannetaan lääkehoitojen kustannusvaikuttavuutta ja tutkittuun tietoon perustavaa lääkkeiden määräämistä ja käyttöä muun muassa lääketietokantaa ja -varantoa kehittämällä. Yhtenäistetään ja uudistetaan avohoidon ja laitoshoidon osalta lääkkeiden käyttöönottoon liittyvät arviointiprosessit ja -kriteerit, jotta ne olisivat yhtenäiset riippumatta lääkkeen annostelumuodosta.

Jatketaan Kanta-lääkityslistan toimeenpanoa ja kehittämistä. Huomioidaan parempi yhteensopivuus ja integrointi potilastietojärjestelmien sekä sähköisen reseptin ja reseptikeskuksen kanssa. Parannetaan iäkkäiden ja monisairaiden ihmisten lääkehoitojen turvallisuutta, vaikuttavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta lääkehoidon ohjauksella ja lääkityksen kokonaisarvioinneilla. Kiinnitetään erityishuomio iäkkäiden ja paljon lääkkeitä käyttävien lääkehoitokokonaisuuksiin. Lääkkeiden annosjakelua kehitetään edelleen lääkitysturvallisuuden ja henkilöstöressurssien tehokkaan käytön lisäämiseksi.

Mahdollistetaan lääkekorvausten vuosiomavastuun jakaminen osiin julkisen talouden näkökulmasta kustannusneutraalilla uudistuksella. Uudistuksen kokemusten pohjalta arvioidaan edelleen maksukattoja koskevia selvitystarpeita.

Vähennetään lääkehävikkiä ja -jätettä. Uudistetaan velvoitevarastointilaki ja tehdään tarvittavat muut toimenpiteet lääkkeiden saatavuuden ja huoltovarmuuden turvaamiseksi.

Valmius ja varautuminen

Keitetään sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista vastata kansainvälisiin, kansallisiin ja alueellisiin riskeihin normaali- ja poikkeusoloissa vahvistamalla viiden yhteistyöalueen roolia. Tarkennetaan lainsäädäntöä, jotta hyvinvointialueiden, viiden yhteistyöalueen ja kansallisen tason johtamis-, ohjaus- ja muut järjestelyt muodostavat kansallisen kokonaisuuden. Vakiinnutetaan sote-valmiuskeskusten toiminta ja varmistetaan huoltovarmuuden huomiointi valmiussuunnittelussa ja hankinnoissa.

Vahvistetaan sosiaali- ja terveystalouden tietojärjestelmien kyberturvallisuutta.

Luodaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon lainsäädäntö ja toimintamallit kansainvälisen avun vastaanoton ja antamisen mahdollistamiseksi. Huolehditaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen yhteensopivuudesta Naton jäsenyysselvoitteiden kanssa.

Varmistetaan tärkeimpien lääkkeiden, lääkinnällisten tuotteiden ja infuusionesteiden saatavuus Suomessa ja kehitetään tässä pohjoismaista ja eurooppalaista yhteistyötä. Selvitetään kotimaisen rokotetuotannon edistäminen. Lääkkeiden velvoitevarastointilainsäädäntö uudistetaan. Jatketaan aktiivista roolia EU-rahoitteisten varastojen kehittämisessä. Turvataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden suojelussa ja hoitamisessa tarvittavan lääkinnällisen materiaalin ja laitteiden saatavuus normaali- ja poikkeusoloissa yhteistyössä palvelujärjestelmän ja Huoltovarmuuskeskuksen kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä kehitetään niin, että myös normaaliolojen häiriötilanteissa viranomaisilla on riittävästi keinoja tarvittaessa sitovasti ohjata ja johtaa tilannetta sekä mukauttaa toimintaa riittävien palvelujen ja toimeentulon turvaamiseksi. Kuntien ja hyvinvointialueiden välistä työnjakoa selkeytetään.

Yksityisen sektorin merkitys sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannon kokonaisuudessa on merkittävä. Varmistetaan yhdenmukaiset varautumisen järjestelyt.

Käyttöoikeudet: Tekijänoikeuslaki (404/1961) 9 § Tekijänoikeussuojaa vailla olevat teokset

Maahanmuutto ja maahanmuuttajataustaisten työllistyminen

Maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikka

Avun hädänalaisille kohdentava ja väärinkäytökset estävä turvapaikkapolitiikka

Suomi noudattaa maahanmuuttopolitiikassa ihmisoikeus- ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita ja oikeusvaltioperiaatetta. Suomi osallistuu monenkeskiseen, kansainväliseen yhteistyöhön.

Hallituksen turvapaikkapolitiikka perustuu hädänalaisimpien auttamiseen, kansainväliseen yhteistyöhön, turvallisuuden takaamiseen ja länsimaisten arvojen, kuten demokratian ja tasa-arvon, puolustamiseen. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten, naisten ja vammaisten oikeuksiin.

Suomi auttaa täysimääräisesti Ukrainasta sotaa paenneita ja jatkaa heidän suojeluaan hyvässä yhteistyössä muiden EU-maiden kanssa. ***Kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin, kuten ilman huoltajia Ukrainasta sotaa paenneisiin lapsiin.***

Laaditaan toimenpideohjelma Ukrainasta paenneiden auttamiseksi ja suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisen tukemiseksi ja työmarkkinoille saattamiseksi. Osana toimenpideohjelmaa edistetään ukrainalaisten työllistymistä työssäoppimista, tutkintojen tunnistamista, tunnustamista, täydennyskoulutuksia, lupakorttikoulutusten suorittamista sekä ukrainankielisiä uravalmennuksia ja työnhaun verkkovalmennuksia lisäämällä.

Sotaa, vainoa ja muita ihmisoikeusloukkauksia pakenevilla ihmisellä on oikeus hakea turvapaikkaa. Hallituksen tavoitteena on niin kansallisella kuin EU-tasolla, että antamamme apu kohdentuu kaikkein hädänalaisimmille ja järjestelmän väärinkäyttö estetään.

Ensisijaisesti hädänalaisimpia autetaan lähtöalueilla. Euroopan rajojen ylittämiseen ja turvapaikan hakemiseen Suomesta perustuva turvapaikkamekanismi minimoidaan. Hallitus saattaa Suomen turvapaikkapolitiikan keskeisten säädösten osalta yleispohjoismaiselle tasolle.

Hallitus tekee kattavan selvityksen turvapaikkahakemusten käsittelystä ja hyväksymisprosesteista eri EU-maissa. **Otetaan käyttöön määritelmä-, menettely- ja paluudirektiivien mahdollistamat tiukennukset ja parhaat käytänteet, jotka tukevat hallituksen tavoitteita tiukentaa turvapaikkapolitiikkaa.**

Suomen turvapaikanhakujärjestelmää tehostetaan ja sen laatua kehitetään. **Kielteisen päätöksen saaneet palaavat tai heidät palautetaan lähtömaihin mahdollisimman nopeasti. Palautuskieltoa noudatetaan.** Hallitus huolehtii, ettei turvapaikkaprosessista tule työnhaun ja työperäisen maahanmuuton väylä.

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden edustajajärjestelmä uudistetaan. Edustajan roolia lapsen edun valvojana selkiytetään.

Suomen pakolaiskiintiö on 500 henkilöä vuodessa. Hallitus arvioi kiintiön kohdentamista. myös maassaan vainottuihin kulttuurisiin ja etnisiin ryhmiin ja leireillä erityisen huonossa asemassa oleviin.

Hallitus uudistaa ulkomaalaislain selkeäksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena on tasapainoinen kokonaisuus: maahantulo, oleskelu, lupien jälkivalvonta ja maasta poistaminen. Kokonaisuudistus toteutetaan vaiheittain. Hallituskauden aikana uudistetaan ja selkeytetään ulkomaalaislain oleskelulupajärjestelmää sisältäen muun muassa pysyvän oleskeluluvan ja perheen yhdistämisen edellytykset. Hallituskaudella samassa kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa uudistetaan kansainvälistä suojelua ja maahantulokieltoa koskevat säännökset.

Hallitus tuo kuitenkin eduskuntaan viimeistään kevätkaudella 2024 ainakin seuraavat ulkomaalaislain muutosesitykset:

- **Kansainvälinen suojelu muutetaan luonteeltaan väliaikaiseksi, ja kansainvälisen suojelun lupien pituus lyhennetään EU-oikeuden mahdollistamaan minimiin eli myönnettyyn turvapaikkaan perustuvan luvan kohdalla kolmeen vuoteen ja toissijaiseen suojeluun perustuvan luvan kohdalla yhteen vuoteen.** Lupien jatkaminen edellyttää arviota kansainvälisen suojelun jatkamisen tarpeesta.
- **Kansainvälisen suojelun asema lakkautetaan, siihen perustuva oleskelulupa poistetaan ja asetetaan maahantulokielto, jos henkilö syyllistyy Suomessa vakavaan rikokseen,** joka vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai jos henkilö vaarantaa kansallista turvallisuutta. Palautuskieltoa ei loukata. Mahdollistetaan oleskeluluvan peruuttaminen Suomen ulkopuolella olevalta ulkomaalaiselta ja maahantulokiellon määrääminen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tai kansallisen turvallisuuden vaarantamisen vuoksi kuulematta henkilöä Suomessa.
- Maahantulosäännösten kiertämistä koskeva sääntely uudistetaan. Tavoitteena on entistä tehokkaammin estää maahantulosäännösten kiertäminen.
- Ulkomaalaislain henkilöllisyyden todentamista koskevat säännökset selkeytetään. **Tavoitteena on henkilöllisyyden todentamisen velvoittavuuden ja luotettavuuden vahvistaminen.**
- Otetaan käyttöön kansallinen rajamenettely mallilla, joka hyödyntää täysimääräisesti ja tilanteen edellyttämällä tavalla määritelmädirektiivin liikkumavaran. Otetaan käyttöön nopeutettu turvapaikkamenettely menettelydirektiivin sallimissa tilanteissa.

Lisäksi kansainvälisen suojelun osalta osauudistuksessa toteutetaan ainakin seuraavat muutokset:

- Suojeluasema lakkautetaan suojelun tarpeen lakattua olemasta tai jos henkilö matkustamalla lomalle lähtömaahansa turvautuu sen suojeluun. Poistetaan esteet viranomaisten tietojenvaihdolta ja luodaan tehokas valvontamalli.
- Kiristetään uusintahakemusten tekemisen edellytyksiä ja estetään perusteettomat uusintahakemukset.

- **Tehostetaan turvapaikkahakemusten käsittelyä, mikä säästää resursseja vastaanottoinnassa sekä muutoksenhaussa. Poistetaan turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan läpikäynti hakijan kanssa huolehtien oikeusturvasta** ja kiinnittäen erityistä huomiota erityisryhmiin, mikä säästää resursseja turvapaikkapuhutteluun.

Hakemusten tavoitekäsittelyaika lyhennetään korkeintaan kuuteen kuukauteen. Menettelyn laatu ja oikeusturva varmistetaan. Siirretään turvapaikkaprosessin painopiste turvapaikkapuhutteluun. Vahvistetaan turvapaikkapuhuttelussa esitettyjen perusteiden merkitystä menettelyssä. Tehostetaan ja tarkennetaan hakemusten tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä koskevaa harkintaa.

Samassa yhteydessä ulkomaalaislain osauudistuksessa uudistetaan maahantulokieltoäännökset.

Hallitus uudistaa **vastaanottolain. Vastaanottopalveluita tehostetaan** hyödyntämällä vastaanottodirektiivin liikkumavara ja muiden EU-maiden parhaat käytännöt.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden kaistanvaihto työperäisen maahanmuuton puolelle estetään. Turvapaikkaprosessin aikana saatu työpaikka ei toimi maasta poistamisen esteenä kielteisen päätöksen saaneilla.

Toteutetaan vapaaehtoisen paluun ja maasta poistumisen paketti, joka sisältää ainakin seuraavat toimet:

- Otetaan käyttöön tehokas paluuneuvonta turvapaikkapuhuttelusta alkaen. Nostetaan kotiinpaluurahan määrä verrokkimaiden tasolle ja porrastetaan kotiinpaluuraha siten, että se kannustaa mahdollisimman nopeaan maasta poistumiseen ja muutoksenhausta turvapaikkapäätökseen pidättäytymiseen.
- Tehostetaan poliisin, Maahanmuuttoviraston ja muiden viranomaisten yhteistyötä palautusten täytäntöönpanemiseksi ja poistetaan tiedonvaihdon esteitä.
- Laajennetaan ilmoittautumisvelvollisuuden ja asumisvelvollisuuden käyttöä maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.
- Selvitetään ja otetaan käyttöön tehokkaat ja tarkoituksenmukaiset turvaamistoimenpiteet turvapaikkadirektiivien sallimissa rajoissa.
- Varmistetaan, että henkilö, jolla ei enää ole oleskelulupaa tai oleskeluoikeutta, menettää kotikuntastatuksensa Suomessa palautuskieltoa kunnioittaen.
- Selvitetään mahdollisuus säätää laitton maassaolo vankeusrangaistukseksi huomioiden vaikutukset julkiseen talouteen.
- Selvitetään tehokkaimmat keinot laittoman maassaoleskelun ja paperittomuuden ennaltaehkäisyyn.
- Selvitetään **käännyttämis- ja karkottamispäätösten muutoksenhaun rajaaminen yhteen valitusasteeseen.**
- Otetaan käyttöön lain sallimat käännyttämiset ja karkotukset tehokkaasti muutoksenhakuvaiheessa niissä tilanteissa, joissa toimeenpanoa ei ole oikeuden päätöksellä kielletty.
- Vastaanottoraha pienennetään perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin.
- Vastaanottopalvelut rajataan vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin uusintahakemuksen käsittelyajan osalta.

- **Mahdollistetaan henkilön säilöönotto yleisen järjestyksen ja turvallisuuden perusteella ja säilöönoton jatkaminen 12 kuukauden ajan nykyisen kuuden kuukauden sijaan.** Lisätään säilöönoton mahdollisuuksia vakaviin rikoksiin syyllistyneille.
- **Poistetaan laittomasti maassa olevilta oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveystalouteihin sekä sosiaaliturvaan** eli palataan tältä osin viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan.
- Selvitetään mahdollisuudet antaa oppilaitoksille mahdollisuus erottaa opiskelija lainvoimaisen käännäytys- tai karkotuspäätöksen nojalla.
- **Selvitetään mahdollisuudet palauttaa laittomasti maassa olevia kolmansiin maihin tilanteissa, joissa heitä ei voida palauttaa kotimaihinsa.**

Tehdään kolmansille maille annettava kahdenvälinen taloudellinen apu ehdolliseksi sille, että maa ottaa vastaan palautettavia kansalaisiaan.

Perheenyhdistämisen edellytyksiä muutetaan seuraavasti:

- Selvitetään mahdollisuudet rajata perheenyhdistämisessä sovellettavaa **perheen määritelmää** siten, että se **kattaa kaikissa tilanteissa vain puolison ja lapset.**
- Otetaan käyttöön perheenkokoajalta edellytettävä 21 vuoden ikäraja puolison perheenyhdistämisessä varmistuen mahdollisten alaikäisten lasten oikeudet.
- Palataan alaikäisen perheenkokoajan kohdalla viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan huomioiden Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisut.
- Otetaan käyttöön kansainvälistä suojelua saavien perheenkokoajien perheenyhdistämisissä kahden vuoden asumisaikavaatimus kotoutumisen varmistamiseksi turvaten lasten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen.
- Selvitetään mahdollisuudet ottaa käyttöön maahantuloa edeltävä kielitesti, jossa perhesiteen perusteella maahan pyrkivän kansainvälistä suojelua saavan perheenkokoajan puolison on osoitettava lähtömaassa tietyn tasoinen kielitaito.
- Selvitetään perheenyhdistämisen tulorajat ottaen huomioon vaikutukset työvoiman saatavuuteen ja julkiseen talouteen. Tulorajoja ei lasketa. Tulorajoista päätetään jatkossa valtioneuvoston asetuksella.
- Selvitetään keinot estää lume- ja pakkoavioliitot perheenyhdistämisyjärjestelmää hyväksikäyttäen.

Kotoutumisen edistämiseksi eriytetään maahanmuuttajien ja Suomessa pysyvästi oleskelevien sosiaaliturvaa ja -etuuksia perustuslain reunaehdot huomioiden. Selvitetään asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) sääntelyn tiukentaminen siten, että vaadittu asumisaika ja tulotaso nousevat.

Hallitus edistää rakentavasti EU:n maahanmuuttopolitiikassa muun muassa:

- Vahvojen ulkorajojen merkitystä ja Schengen-säännösten kehittämistä muuttoliikkeen hallitsemiseksi.
- EU:n ulkorajojen ja rajaturvallisuusvirasto Frontexin toimintaedellytyksien vahvistamista.

- Ulkoisten toimijoiden mahdollisuuksien vähentämistä käyttää muuttoliikettä unioniin kohdistuvan vaikuttamisen välineenä.
- EU:n kehitys- ja kauppapolitiikan sekä ulkosuhteiden hyödyntämistä kolmansien maiden kansalaisten palautussopimusten syntymisen edistämiseksi.
- EU:ssa sellaisen mekanismin käyttöönottoa, jolla laajamittaisen laittoman maahanmuuton tilanteessa yksilöllisten turvapaikkahakemusten käsittely voidaan väliaikaisesti keskeyttää tilanteessa, jossa valtion suvereniteetti vaarantuu esimerkiksi vieraan valtion vihamielisten toimenpiteiden johdosta.
- ***EU-tasolla taakanjaon vapaaehtoisuutta. Suomi suhtautuu pidättyväisesti myös väliaikaisiin taakanjako-operaatioihin.***

Pysyvän oleskelun ja kansalaistamisen ehtoja muutetaan

Hallitus tiukentaa pysyvän oleskelun ehtoja. Tavoitteena on kannustaa kotoutumiseen ja antaa näkymä tulevaisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomen kansalaisuus ei ole automaatio, vaan sen edellytys on onnistunut kotoutuminen.

Pysyvän oleskeluluvan saamisen edellytyksiä muutetaan seuraavasti:

- **Pysyvä oleskelulupa mahdollistetaan jatkossa kuuden vuoden asumisajan perusteella siten, että edellytyksinä ovat nykyisten edellytysten lisäksi kielitestillä todennettava riittävä kielitaito, kahden vuoden työhistoria ilman muuta kuin hyvin lyhytaikaista turvautumista työttömyysturvaan tai toimeentulotukeen sekä tiukennettu nuhteettomuusedellytys.**
- Neljän vuoden asumisajan perusteella pysyvä oleskelulupa kuitenkin myönnetään siten, että työikäiseltä edellytetään:
 - 40 000 euron vuosituloja; tai
 - Suomessa tunnustettua, suoritettua ylempää korkeakoulututkintoa sekä kahden vuoden työhistoriaa ilman muuta kuin hyvin lyhytaikaista turvautumista työttömyysturvaan tai toimeentulotukeen Suomessa oleskelun ajalta; tai
 - kielitestillä todennettavaa erityisen hyvää suomen tai ruotsin taitoa sekä kolmen vuoden työhistoriaa ilman muuta kuin hyvin lyhytaikaista turvautumista työttömyysturvaan tai toimeentulotukeen Suomessa oleskelun ajalta.
- Pysyvää oleskelulupaa ei voi saada ilman aktiivisuutta oman henkilöllisyytensä selvittämisen edesauttamisessa. Nuhteettomuusedellytystä tiukennetaan.

Otetaan käyttöön pitkään oleskelleen oleskelulupaan EU-direktiivin sallimat lisäedellytykset kotoutumisen eli kielitaidon ja työnteon sekä toimeentulon osalta kansallista pysyvää oleskelulupaa vastaavasti.

Uudistetaan kansalaisuuslaki tiukentamalla kansalaistamisen edellytyksiä. Hallituksen esitys annetaan eduskunnalle vuoden 2023 loppuun mennessä. Toteutetaan seuraavat toimet:

- Asumisaikaa Suomessa pidennetään kahdeksaan vuoteen. Asumisajaksi hyväksytään vain oleskeluluvalla tapahtunut oleskelu. Asumisaikaan hyväksyttävien ulkomaanpäivien määrää vähennetään.
- Asetetaan kansalaistamisen edellytykseksi kansalaisuus- ja kielikokeen hyväksytyt suorittaminen.

- Nuhteettomuusedellytystä tiukennetaan. Selvitetään mahdollisuudet liittää kansalaistamisprosessiin kansallisen turvallisuuden arviointia koskeva menettely.
- Varsinainen toimeentuloedellytys palautetaan kansalaistamisen edellytykseksi.
- Kansalaisuutta ei voi saada ilman aktiivisuutta oman henkilöllisyytensä selvittämisen edesauttamisessa.
- Mahdollistetaan kansalaisuuden peruuttaminen tilanteessa, jossa henkilö on saanut kansalaisuuden toimimalla petollisesti, antamalla vääriä tietoja tai salaamalla olennaisen seikan.
- Poistetaan kansainvälistä suojelua saavien asumisaikaa koskeva poikkeus. Selvitetään kansalaisuudettomia koskevien poikkeusten poistaminen.
- Lyhennetään vaatimusta terrorismi-, maanpetos- tai valtiopetosrikoksesta tuomitun kaksoiskansalaisen rangaistuksen pituudesta, jonka johdosta tämä menettää Suomen kansalaisuuden.
- Selvitetään Tanskan malli kansalaisuuden perumisesta ulkomailla aseelliseen terroristiryhmän tai vastaavan toimintaan osallistuvan kaksoiskansalaisen kohdalla.
- Selvitetään mahdollisuudet siirtyä kaksoiskansalaisuusjärjestelmän osalta vastavuoroisuusperiaatteeseen huomioiden lapsen oikeudet ja perheoikeudelliset kysymykset.

Työperusteista maahanmuuttoa sujuvoitetaan, hallitaan ja väärinkäytökset estetään

Työperusteinen maahanmuutto on Suomen talouskasvun ja palvelujen turvaamisen kannalta erittäin tärkeää. Työperusteinen oleskelulupa Suomessa perustuu oikeuteen ja velvoitteeseen tehdä työtä. Valvontaa lisätään ja väärinkäytökset estetään. Työperäisen maahanmuuton on vahvistettava julkista taloutta.

Hallitus säilyttää nykymuotoisen saatavuusharkintajärjestelmän ja pyrkii siihen, että ensijaisesti huolehditaan Suomessa jo olevien työttömien työnhakijoiden työllistymisestä. Lisäksi hallitus täydentää työvoimaa ensisijaisesti EU- ja ETA-alueelta. Työperäisen maahanmuuton painopisteenä kolmansista maista ovat korkeakoulutetut ja työntekijät sellaisilla aloilla, jotka voidaan aidosti todentaa työvoimapula-aloiksi.

Työperusteinen maahanmuutto on osa hallituksen työllisyystavoitteen saavuttamista ja se täydentää osaltaan muita työllisyystoimia.

Työperusteinen oleskelulupa sidotaan nykyistä vahvemmin työhön siten, että Suomesta on poistuttava, jos henkilön työsuhde loppuu eikä hän ole kolmen kuukauden kuluessa solminut uutta työsuhdetta. Säädetään laissa, että työnantajan on ilmoitettava työperäisellä oleskeluluvalla Suomessa oleskelevan työsuhteen loppumisesta Maahanmuuttovirastolle sanktion uhalla. Selvitetään ja otetaan käyttöön tehokkaampi luvan ehtojen valvontajärjestelmä.

Työntekijöiden hyväksikäytön estämiseksi kiristetään merkittävästi väärinkäytöksistä määrättäviä rangaistuksia ja tehostetaan valvontaa. Toteutetaan ainakin seuraavat uudistukset:

- Korotetaan työelämässä tapahtuvan hyväksikäytön rangaistavuutta korvaamalla nykyinen kiskonnantapaista työsyryntää koskeva pykälä kiskonnalla työelämässä ja törkeällä kiskonnalla työelämässä. Säädetään törkeän tekemuodon rangaistusminimiksi vankeusrangaistus. Muutetaan lainsäädäntöä niin, että edellä mainituista rikoksista voidaan rangaistuksen lisäksi määrätä tekijä liiketoimintakieltoon. Ulotetaan oikeushenkilön rangaistusvastuu kiskontaan ja törkeään kiskontaan työelämässä.

- Tehostetaan viranomaisvalvontaa varmistamalla poliisille riittävät resurssit koko maassa poliisilaitosten ja ihmiskauppayksikön osalta ja toimivaltuudet selvittää ja paljastaa työperäisen maahanmuuton väärinkäytöksiä.
- Työsuojelutarkastuksia suunnataan riskianalyyysien mukaisesti sinne, missä suojelun tarve on suurin. Tarkastajille taataan riittävät tulkkauspalvelut tai -apuvälineet.
- Viranomaisten yhteistyömahdollisuuksia parannetaan muun muassa varmistamalla tiedonsaanti- ja oma-aloitteiset tiedonanto-oikeudet viranomaisten välillä. Käynnistetään tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet viranomaisten tiedonvaihdon kehittämiseksi niin, että hyväksikäytön ehkäiseminen tehostuu ja väärinkäytökset saadaan tiedoksi toimivaltaisille viranomaisille.
- Vähennetään mahdollisuuksia naamioida työsuhteita yritystoiminnaksi luomalla laskutuspalveluyrityksille rekisteröitymisvelvollisuus sekä velvollisuus tunnistaa asiakkaansa heidän rekisteröityessään vahvan tunnistautumisen tekniikalla.
- Tehostetaan ihmiskaupan torjuntaa ja varmistetaan tietojenvaihto viranomaisten välillä. Ehkäistään ihmiskauppaa poikkihallinnollisesti ja kokonaisvaltaisesti. Torjutaan maahanmuuttoon liittyvää työperäistä hyväksikäyttöä ja turvataan rikoksen uhrien tukipalvelut.

Työntekijän oleskeluluvan tuloaraja nostetaan siten, että se on alakohtainen TES:n minimi, kuitenkin vähintään 1 600 euroa kuukaudessa. Hallitus selvittää nopealla aikataululla oleskelulupien tuloarajojen korottamisen ottaen huomioon vaikutukset työvoiman saatavuuteen ja julkiseen talouteen.

Lakia muutetaan siten, että jatkossa tuloarajoista päätetään valtioneuvoston asetuksella.

Seurataan tunnistautumista lähetystöissä ja ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin väärinkäytösten estämiseksi.

Osa-automaation käyttöä Maahanmuuttovirastossa lisätään. Selvitetään maahanmuuton automaatiolaki automaattisen päätöksenteon mahdollistamiseksi tapauksissa, joissa lupa ei edellytä yksilöllistä harkintaa.

Mahdollistetaan työnteko-oikeus työperusteisilla oleskeluluvilla samalla alalla sekä aloilla, jotka voidaan aidosti todentaa työvoimapula-alaksi.

Tavoitellaan työperusteisten oleskelulupien käsittelyn kuukauden enimmäisaikaa. Yli 4 000 euroa kuukaudessa ansaitsevien erityisasiantuntijoiden kohdalla tavoitellaan viikon enimmäiskäsittelyaikaa.

Hallitus ottaa käyttöön kohdemaamallin työperusteisen maahanmuuton kohdentamiseksi. Tavoitteena on suunnata rekrytointi maiden erityisiin osajaryhmiin. Kohdemaat ovat Intia, Filippiinit, Brasilia ja Vietnam. Seurataan kohdemaamallin julkistaloudellisia vaikutuksia.

Hallitus varmistaa, että opiskeluperusteinen maahantulo on hallittua. Opiskeluperusteisissa oleskeluluissa siirrytään käytäntöön, jossa suomalaisen toimeentulotukeen turvautuminen johtaa luvan peruuttamiseen. Kelalle asetetaan velvollisuus luovuttaa sekä pyydettäessä että oma-aloitteisesti Maahanmuuttovirastolle tätä koskevat tiedot tietosuojalainsäädäntö huomioiden. Selvitetään mahdollisuudet hyödyntää muiden viranomaisten rekisteritietoja jälkivalvonnassa.

Myönnetään hakemuksesta ylemmän korkeakoulututkinnon Suomessa suorittaneille riittävän suomen tai ruotsin kielen taidon omaaville pysyvä oleskelulupa. Lisäksi edellytetään ulkomaalaislain mukaisten oleskeluluvan myöntämisen yleisten edellytysten täyttymistä.

Selvitetään ja rajoitetaan opiskelijoiden ja tutkijoiden oleskelulupia suojelupoliisin arvion perusteella turvallisuuskriittisten alojen, kuten kaksikäyttöteknologioiden parissa.

Suomeen kotoudutaan työllä

Kotoutumispolitiikka perustuu kielen oppimiseen, työntekoon sekä suomalaiseen yhteiskuntaan perehtymiseen ja sen sääntöjen noudattamiseen. Suomi on avoin yhteiskunta, joka auttaa ja kannustaa alkuun uudessa yhteiskunnassa.

Hallitus varmistaa kotoutumisen mahdollisuuksia lisäämällä maahanmuuttajan omaa vastuuta kotoutumisestaan ja muuttamalla järjestelmää velvoittavaksi. Muutetaan pysyvän oleskeluluvan saamisen edellytykset kotoutumiseen kannustavaksi.

Suomi torjuu päättäväisesti rinnakkaisyhteiskuntien syntyminen.

Hallitus uudistaa kotoutumisjärjestelmän kotoutumiseen kannustavaksi. Tehdään kotoutumislakiin ja -järjestelmään korjaukset, joissa painopistettä siirretään tulijan oikeuksia painottavasta järjestelmästä tulijan velvollisuuksia ja omaa vastuuta painottavaan järjestelmään. Toteutetaan ainakin seuraavat uudistukset:

- Toteutetaan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen korvaaminen maahanmuuttajille kotoutumistuella, johon sisällytetään kannustin ja velvoite kotoutumiseen.
- Edistetään kotoutumispalveluihin kuuluvan kielikoulutuksen saatavuutta joustavasti myös työpaikoilla.
- Nostetaan maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumisastetta varhaiskasvatukseen, sillä se tukee koko perheen kotoutumista ja kielenoppimista. Huolehditaan, että toimeentulotukea saavien alle kouluikäisten lasten vanhemmat ohjataan työmarkkinoille.
- Tehostetaan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen alentamisen käyttöä sanktiona, jos maahanmuuttaja ei noudata kotoutumissuunnitelmaansa, osallistu kielikoulutukseen tai suorita päättöttestausta määräajassa hyväksytysti.
- Tehostetaan Kelan myöntämien tukien osalta tietojenvaihtoa väärinkäytösten estämiseksi. Vahvistetaan Kelan suorittamaa valvontaa väärinkäytösten paljastamiseksi.
- Varmistetaan, että työnhakua ja työn vastaanottamista koskevat veloitteet astuvat voimaan heti oleskeluluvan saamisen jälkeen, eivätkä ne katkea kotoutumisjaksolla tarjottavien palveluiden ajaksi.
- Varmistetaan, että kotoutuminen on mahdollista molemmilla kotimaisilla kielillä. Tavoitteena on, että noin 5–10 prosenttia kotoutuu ruotsin kielellä. Viranomaisten tulee selkeämmin tiedottaa mahdollisuudesta kotoutua myös ruotsiksi. Maahanmuuttajien tulee saada valita, millä kielellä kotoutuu. Tehostetaan kiintiöpakolaisten kuntapaikkojen etsimistä myös ruotsinkielisistä kunnista.
- Selvitetään pitkäaikaisen tulkkau palveluoikeuden rajaaminen kolmeen vuoteen muuten kuin erityistapauksissa, kuten vammaisten henkilöiden osalta.
- Lyhennetään kotoutumisen edistämistä kunnalle ja hyvinvointialueelle maksettavan korvauksen maksuaikaa kolmesta vuodesta kahteen vuoteen ja neljästä vuodesta kolmeen vuoteen.
- Perutaan uuden kotoutumislain myötä kunnille lisättäviä tehtäviä, kuten kaupassa käymisen avustamisen.
- Selvitetään lain muuttaminen niin, että kotoutumisen suunnitelmia tehdään vain yksi. Esimerkiksi erillisestä alkukartoituksesta luovutaan.

- Toteutetaan kotoutumispalvelujen uudistus, jossa järjestelmää tehostetaan ja rahoitus kootaan yhteen kanavaan.
- Lyhennetään kotoutumistuen kestoja. Muutetaan kotoutumiskoulutuksen järjestäjälle myönnettävä rahoitus osin tulosperusteiseksi.
- Laaditaan perusopetuksen valmistavalle opetukselle selkeät tavoitteet ja testaus, jonka läpäisy on edellytys yleisopetukseen siirtymiselle. Laajennetaan valmistavan opetuksen rahoitus enintään kaksivuotiseksi.
- Toteutetaan Norjan mallin käyttöönotto siten, että oikeus kotihoidontukeen alkaa usean vuoden asumisajan jälkeen.
- Lasketaan kotoutumislain mukainen aikuistumisen tuen saamisen ikäraja samalle tasolle kuin se on lastensuojelun jälkihuollossa.
- Kotoutumisen mittareina seurataan työllistymistä, koulutustasoa ja sosiaaliturvan käyttöä.
- Tunnistetaan ja tunnustetaan kolmannen sektorin keskeinen rooli kotoutumistoimien monipuolisessa kokonaisuudessa.

Tunnistetaan ja torjutaan kunniaan liittyvää väkivaltaa. Tietoisuutta kunniaiväkivallasta lisätään ja kunniaiväkivaltaan liittyviä rangaistuksia kiristetään.

Vahvistetaan viranomaisten kykyä tunnistaa tyttöjen sukuelinten silpomista ilmiönä ja vaihtaa tietoja. Ennaltaehkäiseviä toimia silpomisen estämiseksi tehostetaan.